

NELLY SACHS

Hâlâ Gece Yarısı
Bu Yıldızda

SEÇME ŞİİRLER

Çeviri: MELİKE ÖZTÜRK

NELLY SACHS

Hâlâ Gece Yarısı
Bu Yıldızda

SEÇME ŞİİRLER

Nelly Sachs'in, In den Wohnungen des Todes, Sternverdunkelung, Und niemand weiss weiter, Flucht und Verwandlung, Fahrt ins Staublose, Noch feiert Tod das Leben adlı kitaplarından derlenmiştir.

© 2010, Suhrkamp Verlag, Berlin

Nelly Sachs, Werke, Band 1: Gedichte 1940-1950

Nelly Sachs, Werke, Band 2: Gedichte 1951-1970

© 2012, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Ekim 2012

Bu kitabın 1. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Cevat Çapan-Şebnem Sunar

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak resmi: © Shutterstock

Kapak baskı: Azra Matbaası

İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası

ISBN 978-975-07-1538-9

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

NELLY SACHS
Hâlâ Gece Yarısı
Bu Yıldızda
SEÇME ŞİİRLER

ŞİİR

1966 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Almanca aslından çeviren

Melike Öztürk

NELLY SACHS, 1891'de Schöneberg'de doğdu. Asıl adı Leonie Sachs'tır. Varlıklı bir Yahudi aileye mensuptu. İyi bir eğitim aldı. Çok etkilendiği İsveçli yazar Selma Lagerlöf'le otuz beş yıl mektuplaştı. İlk şiirleri, 1921'de Stefan Zweig'ın desteğiyle yayımlandı. Şiirlerini 1920'lerin sonuna kadar, Berlin'in çeşitli gazete ve dergilerinde yayımladı. Nazilerin iktidara gelmesinden sonra, Lagerlöf'ün aracılığıyla 1940'ta annesiyle birlikte Berlin'den Stockholm'e kaçtı. Tevrat ve Yahudi geleneğinden beslenen şiirlerinde genelde savaşı ve savaşın insanda yol açtığı yıkımları, özeldiyse Yahudi halkının çilesini anlattı. 1960'da kendisine verilen bir ödülü almak için, yirmi yıl üzerine Almanya'ya gitti ve Stockholm'e dönüşünde sinir buhranı geçirerek üç yıl bir klinikte kaldı. 1966 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü Şmuel Yosef Agnon'la paylaştı. Nelly Sachs, 1970'te Stockholm'de öldü.

MELİKE ÖZTÜRK, 1974 yılında Nürnberg'de (Almanya) bir işçi ailesinin ikinci çocuğu olarak dünyaya geldi. İlkgençlik yıllarında otodidakt bir çevirmen olarak ilk ürünlerini verirken, hemşire kimliğiyle 12 yıl boyunca Almanya'da uyuşturucu kullananlara yardım eden bir dernekte ve çeşitli kurumlarda gezici hemşire olarak çalıştı. İkinci öğrenimini seramik üzerine gören Melike Öztürk, 2009 yılında Türkiye'ye yerleşti. Çevirinin yanı sıra seramik çalışmalarına İstanbul'daki atölyesinde devam etmektedir. Çevirileri: *Annemarie Schwarzenbach, İran'da Ölüm, E.W. Heine, Mozart'ı Kim Öldürdü? Haydn'ın Kafasını Kim Kesti?*

İçindekiler

Önsöz	15
ÖLÜMÜN EVLERİNDE	
<i>Ey ağlayan çocukları gecenin</i>	21
<i>Hangi gizli arzuları kann</i>	22
Siz Seyre Dalanlar	23
<i>Senin için yaktığım mum</i>	24
<i>Istırap, yabancı bir yıldızın zamanölçeri</i>	25
<i>Seher vakti</i>	26
<i>Gözlerin, ey sevgili</i>	27
Rakkase (D.H.)	28
Divane (H.F.)	29
Ressam (M.Z.)	30
Boğulan Kadın (A.N.)	31
Terk Edilen Şeylerin Korusu	32
Kurtarılanların Korusu	34
Taşların Korusu	36
Bulutların Korusu	38
Ağaçların Korusu	39
Avutanların Korusu	40
Doğmamış Olanların Korusu	42

YILDIZ KARARTMASI

Takip Edilenlerin Takip Edenlerin Yerine Geçmemesi İçin	45
<i>Çıkageldiğinde yalvaçlar</i>	47
Eyub	49
<i>İsrail</i>	50
Gizli Kabir Yazıtı	51
Rakamlar	52
<i>Öyle bir yara almışız ki</i>	53
<i>Ey vatansız renkleri gurup vaktinin!</i>	54
<i>Daima, çocukların öldüğü yerlerde</i>	55
Yaslı Ana	57
<i>Veda-</i>	58
<i>Penceredesin</i>	59
<i>Gün boşaldığında</i>	60
<i>Akşam olunca bakışın açılıyor</i>	61
<i>Ama gecede</i>	62
<i>Alev misali</i>	63
<i>Sis varlıkları gibi</i>	64
<i>Kim bilebilir, görünmez odalarda</i>	65
Kelebek	67
<i>Yeryüzü halkları</i>	68
<i>Yaza girerken ay gizli imler gönderdiğinde</i>	69

VE GERİSİNİ BİLEN YOK

<i>Sen ki</i>	73
<i>Kök salar</i>	74
<i>Bu mültecilerin gezegenler saati</i>	75
<i>Bir akort çalar meddücezir</i>	76
Binyılların Buktüğü	77

<i>Mavi aylar</i>	80
<i>Nefaset düzeninde yaratıcının</i>	82
<i>Çıktı gitti ruh</i>	83
<i>Bir rüzgâr pelerini ki</i>	84
<i>Uzak mavilikte</i>	85
<i>Ve biz</i>	86
<i>Mezarlar güzergâh mıdır hasretlere?</i>	87
<i>Öleyazması adeta kuşun havayı</i>	88
<i>Hazır bütün ülkeler kalkıp doğrulmaya</i>	89
<i>Şuraya aşağıya kondu</i>	90
<i>Saçlarım, saçlarım benim</i>	91
<i>Bütün masallara ikinci bir çıkış yolunu</i>	92
<i>Unutulmuşluk! Ten,</i>	93
<i>Seher vakti,</i>	94
<i>Hâlâ gece yarısı bu yıldızda</i>	95
<i>Ve yazdı</i>	96
<i>Ve söküp attı, keten bezmişçesine,</i>	97
<i>Ve Metatron, meleklerin en yücesi</i>	98
<i>Ve karanlık kordan Yakub yorgun düşmüştü</i>	99
<i>Ve çözdü sargıları</i>	100
<i>Ve vurdu kalbinin çekiciyle</i>	101
<i>Yabanbalıyla</i>	102
<i>Sen ayaklandıktan</i>	103
<i>Ne kadarı denizlerin kumda çizer yolunu</i>	104
<i>Yalnızca uykudayken yürekleri</i>	105
<i>Başında Dikenli Bir Taç</i>	106
<i>Kız kardeşim</i>	107
<i>Hangi madde,</i>	109
<i>Bu, göbek bağı</i>	111

<i>Mavi kristalde</i>	112
<i>Yine gördüm seni</i>	113
<i>Burada-</i>	114
<i>Denizden tuzlu diller</i>	115
<i>Gecenin taşa tuttuğu</i>	116

KAÇIŞ VE DÖNÜŞÜM

<i>Ne de hafif</i>	119
<i>Alabildiğine hür yatırılmış</i>	120
<i>Evlat</i>	121
<i>Arasında</i>	122
<i>Belki de ama</i>	123
<i>Zapt edilemez</i>	125
<i>Kurtarılan</i>	126
<i>Böyle dendi-</i>	127
<i>Şeffaf saatte</i>	128
<i>Artık durulmaz buralarda</i>	129
<i>Uykuyu dokuyor nefes ağı</i>	130
<i>Sıçrıyor</i>	131
<i>Gelirse biri</i>	132
<i>Pusula olmaksızın</i>	133
<i>Sislerin ardında nerede arayacağız,</i>	135
<i>Ne kadarı memleketlerin</i>	136
<i>Yelesiyile saçlarının</i>	137
<i>Yüzümü öte yana vermiş</i>	138
<i>Ve daima</i>	139
<i>Böyle Oldu Kaçışım Sözden:</i>	141
<i>Böyle tırmanır dağ</i>	142

TOZSUZ OLANA YOLCULUK

<i>Kim</i>	145
------------------	-----

<i>Sen</i>	146
<i>Boşuna</i>	147
<i>Kuğu</i>	149
<i>Artık bilmiyorum</i>	150
<i>Bu ametistte</i>	151

ÖLÜM Kİ HÂLÂ YAŞAMI KUTLAMAKTA

<i>Taşlaşan melek</i>	155
<i>Kapıların ardında</i>	156
<i>Sessiz mi sessiz kayarak döngüde</i>	157
<i>Seyre dalanlar arasında kimse</i>	158
<i>Donmuş devrinde Andlar'ın</i>	159
<i>Ölüm ki sende</i>	160
<i>Farklı döşenmiş damarları</i>	161
<i>Yaprakların ördüğü o çatının altında</i>	162
<i>O iki ihtiyar</i>	163
<i>Seslenen kim?</i>	164
<i>Dans ediyor-</i>	165
<i>Arayan Kadın</i>	166
<i>Ve gebedir mucizelere</i>	170
<i>Çekip gidiyor işte en akla gelmeyeni bile</i>	171
<i>Gece Nöbeti Oyunundan Bir Sahne</i>	172
<i>Çaresizliğin dallarına tutunmuş</i>	173
<i>Bana ne yapıyorsunuz</i>	174
<i>Alıp başını giden sevginin</i>	175
<i>Bükülü çizgisi cefanın</i>	176
<i>Gecelerin Gecesi</i>	177
<i>Bu muammalar kolyesi</i>	178
<i>Öylesine yalnız ki insan</i>	179

Önsöz

Nelly Sachs 1966'da Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldığı zaman ödül komitesi onun şiirinin etkili bir duygu yoğunluğuyla Yahudi halkının evrensel trajedisini lirik ağıtlar ve dramatik yaşam kesitleri olarak dile getirdiğini belirtmişti. Gerçekten de Nelly Sachs, Hitler döneminde Almanya'da yaşanan büyük kıyım trajedisinin doğrudan doğruya bir kurbanı olmamakla birlikte, hem kendi ailesinden birçok yakınını hem de bir parçası olduğu Yahudi topluluğunu yok etmeye kalkışan dehşet verici bir girişimin tanığı olmuştu.

Varlıklı bir ailenin kızı olarak 1891'de Berlin'de doğan Nelly Sachs sağlık nedenleri yüzünden eğitimini özel öğretmenlerle sürdürdü. Ailesi onun müzik ve dans eğitimi almasını da sağladı. Ama o genç yaşta babasının desteğiyle daha çok edebiyata büyük bir sevgiyle bağlandı. İlk şiirleri on yedi yaşındayken dergilerde yayımlandı. Kukla tiyatrosu için oyunlar yazdı. On beş yaşındayken babasının ona hediye ettiği Selma Lagerlöf'ün *Gösta Berling Efsanesi* yüzünden büyük hayranlık duyduğu 1909 Nobel Edebiyat ödülü sahibi bu İsveçli yazarla mektuplaşmaya başladı ve ona yazdığı ilk şiirlerini gönderdi. Bu mektuplaşmalar Lagerlöf'ün 1940'da ölümüne kadar sürdü. Gene bu mektuplaşmalarla başlayan dostluk sayesinde, evlerinin Gestapo tarafından aranması üzerine, Gudrun Dähnert adlı bir Alman arkadaşının aracılığıyla Selma Lagerlöf, İsveç Kraliyet ailesinden Prens Eugen'in desteğiyle Nelly'nin ve annesinin İsveç'e sığınmalarını sağladı. Ancak Nelly Sachs İsveç'e ulaşmadan Selma Lagerlöf ölmüştü.

Nelly Sachs'ın 1921'de yayımlanan *Legenden und Erzählungen* (Efsaneler ve Masallar) kitabı Hıristiyan mistisizminden izler taşıyordu. Şair gerçek kimliğini II. Dünya Savaşı yıllarından sonra buldu. Gerek Nazi yönetiminin Yahudilere yaşama hakkı tanımadığı yıllardaki Almanya'da, gerekse daha sonra 1970 yılında ölünceye kadar yaşadığı İsveç'te yazdığı şiirlerde Nelly Sachs o yılların dehşet dolu yaşantılarını eşsiz bir duyarlıkla yansıttı. Bir yandan öğrendiği İsveççeyle Almancaya çeviriler yaparak İsveç şiiriyle Almanya arasında önemli bir köprü kuruyor, bir yandan da kendisi için ürpertici bir esin kaynağı olan o büyük kıyımın trajedisinden özgün bir ağıt dili yaratıyordu.

Bu kitapta bir araya getirilen şiirler “Ölümün Evlerinde”, “Yıldız Karartması”, “Ve Gerisini Bilen Yok”, “Kaçış ve Dönüşüm”, “Tozsuz Olana Yolculuk” ve “Ölüm ki Hâlâ Yaşamı Kutlamakta” başlıklarını taşıyor. Bu başlıklardan da anlaşılacağı gibi “ölüm” ve “karanlık”, “kaçma” ve “kovalama” gibi temalar şairin üzerinde en çok durduğu temalar. Ancak bu şiirlerde çekilen bütün acılara karşın bir kin ve nefret, bir öç alma duygusuna rastlayamazsınız. Nitekim 1950'li yılların sonuna doğru Hans Magnus Enzensberger, Alfred Andersch, Ingeborg Bachman ve Paul Celan gibi Almancanın önemli şair ve yazarları Nelly Sachs'ın Almanya'da yeniden keşfedilmesini sağladılar. Kendisine 1959'da Alman Endüstrisi Birliği Edebiyat Ödülü, 1960'ta Meersburger Droste Ödülü verildi. 1961'de ise daha sonra kendi adını taşıyacak olan bir edebiyat ödülünün ilk sahibi oldu.

1965'te Alman Kitap Yayıncıları Birliği kendisine Barış Ödülü verdiğinde, “Geçmişin bütün korkunç olaylarına karşın size inanıyorum. Gelin birlikte yeni bir geleceğe yürüyelim,” diyen Sachs hep kaçan ve kovalanan olduklarına, ama bu yüzden hiçbir zaman kovalayan olmaları gerekmediğine de içtenlikle inanıyordu. “Ben her zaman söylenemeyeni bu engeli aşacak bir düzeye getirmeye ve onu dayanılabilir kılmaya çalıştım; ve bu gecelerin gecesinde, kutsal karanlıkta gizli olan ürpertinin ve acının ne olduğu konusunda bir fikir vermek istedim,” diyordu Nelly Sachs. Son şiirlerinde (*Spaete Gedichte*) “Gluehende Raestel” adını verdiği bir bölümdeki şiirleri Necmi Zekâ *Akkor Bilmeceler* adıyla Türkçeye çevirmiş ve bizi ya-

şanan bu büyük trajedinin yakıcı bilmeceleriyle karşı karşıya getirmişti. Melike Öztürk'ün bu çevirilerinde de Nelly Sachs'ın yapıtlarından yansıyan o derinden gelen sesi, bir ermişin, bir bilgenin sesini duyacağız.

CEVAT ÇAPAN

Ölümün Evlerinde

EY AĞLAYAN ÇOCUKLARI gecenin!
Ölümüne imlenen çocukları gecenin!
Giriş yok artık uykunun.
O kadınlar, ki ürkütücü bekçiler
Anaların yerini alıp,
Yalancı ölümü el kaslarına gerdiler,
Kirişlere, onu duvarlara ektiler–
Kuluçkaya yatıldı dehşetin yuvalarında.
Bebeler ana sütü yerine korku emiyor.

Ana daha dün yanımıza
Ak bir ay gibi çekti uykuyu,
Öpmeye doyulamayan elma yanaklarıyla
oyuncak bebekti gelen
Bir kolunda,
İçi doldurulmuş hayvan, capcanlı
Olmuş haliyle artık sevgiden,
Öbür kolunda,–
Ölüm rüzgârı eser şimdi,
Mintanları sıyıırarak başların,
Artık kimsenin taramayacağı saçların üzerinden.

HANGİ GİZLİ ARZULARI kanın,
Sanrı düşlerinin ve binlerce kez
Katledilmiş yeryüzünün
O korkunç kuklacıyı ortaya çıkardı?

O ki köpüren ağzıyla
Dehşetengiz üfürükler saçtı
İşlerinin dönenen çember sahnesine
Çekilen külrengi ufkuyla korkunun!

Kötücül ayla kurulan katilleri oynar gibi
Heyhat! O kül tepeleri:

Kaldır indir kolları,
Kaldır indir bacakları
Sina halkının batan güneşi
Ayaklar altındaki kırmızı halı gibi.

Kaldır indir kolları,
Kaldır indir bacakları
Ve çekilen kül rengi ufkuyla korkunun
Çağların saati gibi duran
Devasa yıldızı ölümün.

SİZ SEYRE DALANLAR

BAKIŞLARININ ALTINDA insanların öldürüldüğü.
Nasıl hissedilirse sırtta bakış,
Canlarınızda hissedin siz de
Ölülerin bakışlarını.

Kaç kırıcı göz bakacak size
Saklandığınız yerden çıkıp
bir menekşeyi kopardığınızda?

Kaç yükselip yakaran el
Yaşlı meşelerin
Martirler¹ gibi dolanmış dalları arasından?
Akşam güneşinin kanında
Anıların ne kadarı büyür?

Ey söylenmemiş ninniler
Ki gece çağrısı üveyikte–
İndirebilecekken yıldızları aşağıya,
Şimdi yaşlı kuyu yapacak bunu onun yerine!

Siz seyre dalanlar,
Katil ellerini kaldırmayanlar,
Hasretten ama silkeleyemeyenler tozu
Kalakalanlar, orada, ışığa
Dönüşürken o.

1. (Fr. *Martyr*) İnanıcı uğruna işkence gören, hatta öldürülen kişi. (Y.N.)

SENİN İÇİN yaktığım mum,
Zelzele konuşur havasıyla alev dilinin,
Mezardan, gözden damlayan su olur da
Tozunu, senin sonsuz yaşama çağırdığı duyulur.

Ey kendine fukaralığı mesken tutan yüksek buluşmalar.
Bir bilebilseydim ne demek istediklerini elementlerin;
Sana çıkıyor, her şey sana çıkıyor
Sana; ağlamaktan başka elimden bir şey gelmiyor.

Giysileri sabahın
Akşamınkilere eş değildir.

SEFER HA-ZOHAR¹

ISTIRAP, yabancı bir yıldızın zamanölçeri,
Her dakikayı ayrı bir karanlığa boyayan–
Kırılan kapının ıstırabı,
Bölünen uykunun senin,
Uzaklaşan adımlarının,
Ki son yaşamı sayıyorlardı,
O üzerine basılan adımların,
Sürüye sürüye attığın adımların,
Kesene kadar onlar kulaklarım için adım olmayı.
Biten adımlarının ıstırabı
Bir parmaklığın önünde,
Ardında hasret koridorumuzun dalgalanmaya başladığı–
Zaman ki, ey, yalnızca ölmeyi hesap eder
Bu uzun provanın ardından ölüm ne de kolay gelecek.

1. Nur Kitabı. Yahudi mistisizminin en önemli dayanaklarından biri olan bir Kabala metni. (Y.N.)

SEHER vakti,
bir kuş uyanışa durmuşsa –
Tozların tümünün özlem vakti gelmiştir
Ölümün bırakıverdiği.

Ey doğumlar saati,
Dönerek acıdan, içerisinde yepyeni bir insanın
İlk kaburgasının oluştuğu.

Sevdiğim, özlemi senin tozunun
Hızla geçiyor yüreğimden.

ŞİİR

Nazi kısıkcı kapanırken Almanya'dan İsveç'e kaçan Nelly Sachs, yaşanmış acılardan yola çıkarak bütün insanları sevgi ve barışta birleşmeye çağırmıştı.

Daima, çocukların öldüğü yerlerde
taş ve yıldız
ve bir sürü düş
vatansız kalır.

Çocuk yaşta şiir yazmaya başlayan ve ilk şiirlerinde Hıristiyan mistik anlayışından etkilendiği görülen Nelly Sachs, şair olarak gerçek kimliğini İkinci Dünya Savaşı yıllarından sonra buldu. Gerek Nazi yönetiminin Yahudilere yaşama hakkı tanımadığı yıllardaki Almanya'da, gerekse daha sonra ölünceye kadar yaşadığı İsveç'te yazdığı şiirlerde Nelly Sachs, o yılların dehşet dolu yaşantılarını eşsiz bir duyarlılıkla yansıttı.

Cevat Çapan

Nelly Sachs'ın şiiri sıkı dokunmuş bir şiirdir; yorumlara kolay kolay teslim olmayacak denli katı ama dupdurudur. Yaşadıkları, gördükleri karşısında dili tutulmuş birisinin binbir güçlükle yeniden yarattığı bir dili işler; bilmecelerin dili, dilin de bilmeceleridir o yüzden. "İmgeler, eğreltilemeler benim yaralarım, ölüm ustam oldu benim. Hayatta kalmak için yazdım," demiştir Nelly Sachs.

Necmi Zekâ

ISBN 978-975-07-1538-9

9 789750 715389